

RS: Forma ili funkcija?

DPC Blog

23. avgust 2015.

Valery Perry

Nedavni blog britanskog ambasadora u BiH Edwarda Fergusona “Republika Srpska: Tu je da ostane. Pa, možemo li krenuti naprijed?” značajan je iz tri razloga.

Prvo, naslov – i izvor – zanimljivi su ako uzmemo u obzir referendum za nezavisnost Škotske u septembru 2014. godine. Iako je referendum bio neuspješan, sa 55% glasova protiv u odnosu na 44,7% onih koji podržavaju škotsku nezavisnost, nade da će ovo biti zadnji takav razgovor o nezavisnosti brzo su se raspršile nakon uspjeha Škotske nacionalne partije (SNP) na britanskim općim izborima održanim ovog proljeća, koja je otvoreno ljudima Škotske ponudila još jedan referendum u slučaju da ga žele. Razdvajanje može biti teško, ali i kretanje naprijed također. Dodikov odgovor Fergusonu je potvrda da čak i takva međunarodna uvjerenja ne mogu zaustaviti moć i privlačnost zablude o referendumu – koji je u suštini mamac kojim se manipulira EU u još dublje oslabljenje institucija pravne države u Bosni i Hercegovini.

Drugo, dok je ovaj blog lijep primjer kako visoko rangiran zvaničnik koristi online medije za direktnu i neformalnu komunikaciju sa čitaocima, nejasno je kome je namijenjen. Sadržaj bloga se čini manje usmjeren ka građanima zemlje i entiteta, a više ka par ciljanih političkih elita (ili možda samo jednu). Pitanje suštine bloga vodi ka trećoj tački.

Najuznemirujuće jeste apsolutno odsustvo jedne kritične riječi: odgovornost. Dok ambasador Ferguson nadljudskim naporima naglašava da vjeruje u to da je RS nepromjenljiva i nedodirljiva balkanska “treća tračnica”, ne zaustavlja se da uzme u obzir to da li RS kao jedinica vlasti – kao gradivni blok šire bh. politike – zapravo pruža nešto svojim građanima osim straha, simbolične bombastičnosti i povremene patronaže – motivirane poljoprivredne ili veteranske isplate.

Da li je razumljivo to da kada se postavi pitanje poput: “Da li mislite da bi RS trebala biti vječna?” ili “Da li mislite da bi RS trebala biti nezavisna?” ispitanici, Srbi, u tom entitetu će najvjerojatnije odgovoriti potvrdno. Učiniti suprotno tome bi bilo zapanjujuće uzevši u obzir 25 godina konzistentne političke propagande promovirane kroz školstvo i medije. Nadalje, takav odgovor ovisi u mnogome od toga kako je pitanje koncipirano: pitati zatvoreno, binarno (da/ne), pitanje bazirano na pozicijama skoro uvijek garantira sve ili ništa odgovor i naknadnu analizu, radije no više nijansirano razumijevanje interesa ispitanika.

Bilo bi mnogo korisnije ljude u RS-u pitati o njihovom zadovoljstvu glede zdravstvenog osiguranja; visokog obrazovanja; sposobnosti vlasti da obuzda korupciju; nezavisnosti pravosuđa; slobode medija, govora i okupljanja; prevencije i odgovora na poplave iz 2014. godine; itd. Ako su građani RS-a previše zadovoljni ovim temeljnim aspektima života, tada bi neko mogao sigurno pretpostaviti da vlast, pružajući takve usluge, doista radi solidan i odgovoran posao, i da politička i struktura vlasti rade onako kako bi trebalo.

Ali zapravo je jasno da su građani RS-a, poput njihovih komšija u Federaciji, opravdano nezadovoljni. Pri nekolicini mjerenja temeljnih javnih službi, građani RS-a su žalosno neusluženi unatoč činjenici da navodno žive u “funkcionalnijem” entitetu. Studija iz 2014. godine pokazala je da su zdravstvene usluge u RS-u skuplje no u Federaciji. Isplaćivanje penzija je kasnilo ovoga ljeta, te da su isplate vršene kroz komercijalne zajmove koje je uzimao penzijski fond za popunjavanje praznina, prosto hipoteka na budućnost ovog entiteta. Dok RS ima približno samo jednu trećinu populacije ove zemlje, njezini dugovi su veći od onih u Federaciji, gdje Kanton Sarajevo djeluje

kao značajan ekonomski pokretač.

Najmanje jedna anketa koja je sadržavala pitanja temeljena na interesima (ne binarna, pitanja temeljena na pozicijama) otkrila je da postoji odgovarajuće nezadovoljstvo među ispitanicima u RS-u. 63,3% posto srpskih ispitanika je odgovorilo da se protiv kriminala i korupcije može boriti najbolje na državnom nivou, sa samo 31,6% onih koji preferiraju da se entitet nastavi baviti problemom kriminala i korupcije. Mnogo toga govori činjenica da samo 1/3 ispitanika ima vjeru u to da entitet može preuzeti bavljenje ovim prioritetom. Slično tome, 48,8% srpskih ispitanika podržavaju poljoprivredu kao državnu nadležnost, dok 41,8% preferiraju da entitet vodi ovaj značajan sektor.

Postoje i drugi primjeri; sjećam se diskusije sa otprilike 10 muškaraca, građana ruralne sredine (od njih sve Srbi – a da ne bi bilo dalje sumnje – jedan je čak nosio i *šajkaču* – tradicionalnu srpsku nacionalnu kapu) u mjesnoj zajednici Rudo 2014. godine; kada sam ih pitala o njihovom zadovoljstvu glede njihovog entiteta, njihov odgovor je bio momentalan: “Šta je to j**eno Banja Luka uradila za nas?” Takav sentiment je zajednički u istočnoj RS, i skoro svuda van banjalučkog područja. (Bili su više zainteresirani za mogućnosti saradnje sa Goraždem koje je u Federaciji, i Pribojem koje je u Srbiji; također su željeli kraj multipartijske demokratije i dodali da je jedina stvar koju bi EU trebala raditi u BiH jeste doslovno i momentalno reotvaranje fabrika, ali to je već druga priča...)

Zašto se onda nastavlja mit slijepe podrške građana RS-a politici Banja Luke?

Ovo u mnogome može biti objašnjeno političko-elitističkim filterom kroz koji međunarodni akteri konzistentno doživljavaju život i posao u BiH, i kroz koji guraju reformske agende. I dok postoje okrugli stolovi građana, i događaji “razgovora sa ambasadorom”, i EU info centri, oni su tangencijalni i sporedni nasuprot primarnoj svakodnevnoj vezi koju politički lideri iz RS-a – i zapravo svi politički lideri – uživaju otvoreno sa međunarodnom zajednicom. Takav dogovor nje iznenađujuć – on je temeljni gradivni blok diplomatskih odnosa.

Međutim, u BiH je pošteno ispitati mjeru u kojoj elite doista predstavljaju i izražavaju interese građana. I na drugim mjestima sam govorila da se izbori u BiH tiču više straha i patronaže no demokratske veze između onih koji reguliraju i onih koje se regulira; ovo je temeljna karakteristika zarobljene države.

Ambasador Ferguson tačno primjećuje da kada dominiraju “imaginarni prijetnje” egzistenciji RS-a, “stvara se slika RS-a opsjednutog od strane neprijatelja, domaćih ili stranih. Ovo je politika nesigurnosti, a ne nade.” Ono što on ne pominje jeste da je ova igra političkog oklopa – i da je uvijek bila – direktno vezana uz lične strahove vodstva RS-a od optužbi za korupciju ili zloupotrebe pozicije. Najskorija prijetnja referendumom u RS-u nije povezana sa interesom o efikasnijem i nezavisnom sudstvu, no sa izbjegavanjem mogućih optužbi za zloupotrebu pozicije i razne finansijske zločine u RS-u, osiguravajući da ne postoji sudska nadležnost iznad nivoa tog entiteta koja bi nezavisno mogla procesuirati takav slučaj.

Svi bh. lideri su svjesni da nisu uspjeli dostaviti bilo šta svojim glasačima; a društveni nemiri su ovo učinili i očitijim. Međutim, veoma pametno su naučili da mogu ostati neodgovorni povećavajući spektar etničkog nasilja i političkog razdora, stišavajući svoje građane i odvlačeći pažnju međunarodnih aktera, nezainteresiranih za korijen bh. disfunkcionalnosti. Na ovaj način dalje osiguravaju da je čak i diskusija o različitim načinima organiziranja države ili jednog od njenih mnogobrojnih slojeva ne samo nepoželjna, nego i nemoguća. Bilo bi loše za lidere u RS-u kada bi većina građana tog entiteta odlučila da žele novi dogovor koji bi bio bolji po njih, možda onaj koji uključuje političku i strukturnu reformu kojom bi se obuzdala korupcija, ojačala lokalna

vlast i povećala odgovornost.

I dok postoji zapanjujući impuls u međunarodnoj zajednici da osigura “stabilnost” po svaku cijenu, koji ih primorava da umire svoje političke posrednike glede toga da nema potrebe da se boje značajne i strukturne reforme, to je pogrešan razgovor. Ispravan razgovor je to da se otvoreno diskutuje o tome zbog čega je, nakon 20 godina i milijardi dolara, sistem vlasti u BiH još uvijek